

УДК 355.586:372.881.111.1

Шестопалова Світлана

ORCID iD 0000-0003-2586-4748

e-mail: svetlana.sh@ukr.net

Шестопалов Дмитро

ORCID iD 0009-0002-7061-2734

e-mail: shuf@ukr.net

ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ФАХІВЦІВ СФЕРИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ ЯК ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНА ПРОБЛЕМА В СУЧАСНОМУ НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ

[https://doi.org/10.33269/2618-0065-2023-2\(14\)-80-97](https://doi.org/10.33269/2618-0065-2023-2(14)-80-97)

Анотація. Розкрито питання формування іншомовної комунікативної компетентності (далі – ІКК) фахівців сфери цивільного захисту як теоретико-прикладної проблеми у сучасному науковому дискурсі. З метою проведення дослідження здійснено детальний аналіз як низки вагомих вітчизняних наукових праць, так і нормативної бази. Проведено аналіз визначення та сутності основних понять з позиції теорії, виокремлено етапи формування ІКК з огляду на практику. Наголошено, що від рівня професійної компетентності кожного сучасного державного службовця залежить ефективність функціонування державної служби загалом. Вказано, що обов’язковим складником професійної компетентності фахівців сфери цивільного захисту є комунікативна компетентність (далі – КК). Розглянуто поняття КК та наведено його компоненти; окреслено профіль КК державного службовця з його складовими і зазначено, що у своєму складі він містить загальні (стосуються володіння державною мовою) та спеціальні (стосуються володіння іноземною мовою) комунікативні навички. Проаналізовано сутність ІКК. Показано взаємозв’язок та пряму дотичність ІКК до професійної підготовки та діяльності фахівців сфери цивільного захисту. Доведено, що іншомовна комунікативна компетентність є важливим компонентом професійної підготовки сучасних фахівців сфери цивільного захисту для подальшого застосування набутих знань, умінь, навичок та особистісних якостей в іншомовному середовищі, здійснення міжмовної, міжкультурної та міжособистісної комунікації. З’ясовано, що формування ІКК відбувається за такого рівня володіння іноземною мовою, який дає змогу використовувати її для задоволення професійних потреб, реалізації особистих ділових контактів і подальшої професійної самоосвіти та самовдосконалення. Автори перелічили фактори, які можуть завадити

процесу формування ІКК.

Ключові слова: професійна компетентність, комунікативна компетентність, іншомовна комунікативна компетентність, державна служба, цивільний захист.

Проблема дослідження. У час погіршення соціально-політичної та техногенно-екологічної ситуації в Україні, загострення небезпек різного походження, у тому числі військово-терористичних та епідеміологічних [1], масштаби надзвичайних ситуацій виходять за межі безпеки людини. З огляду на це діяльність фахівців Державної служби України з надзвичайних ситуацій (далі – ДСНС) набуває все більшої цінності та заслуговує на повагу. Щодня сили цивільного захисту доводять свою професійну компетентність, долаючи наслідки надзвичайних ситуацій у непередбачуваних та складних обставинах.

Службові обов'язки фахівців сфери цивільного захисту не є сталим поняттям, тому що постійно перебувають в динамічному стані, залежать від взаємопов'язаних впливаючих зовнішніх факторів, водночас поєднуючи безперервне навчання та вдосконалення професійної підготовки, підвищення кваліфікації, підтримання фізичної готовності. Процес підвищення професійної компетентності працівників ДСНС відбувається невинно, незалежно від умов та обставин [1].

Від того, наскільки правильно та швидко буде ухвалено рішення під час надзвичайної ситуації й наскільки чітко доведено до відповідальних працівників, залежить результат діяльності підрозділів реагування на надзвичайну ситуацію та ДСНС загалом. Отже, процес комунікації є одним із важливих факторів ефективності виконання завдань фахівців сфери цивільного захисту. Науковці, які досліджують професійну компетентність спеціалістів різних галузей, одностайні у думці, що обов'язковою її складовою є комунікативна компетентність [2].

Ураховуючи реалії сьогодення, пов'язані з проведенням воєнних дій на території України, та, попри все, стійке прагнення країни інтегруватися до Європейського Союзу, зрозуміла та відкрита професійна комунікація є важливим

чинником ефективності співпраці працівників ДСНС України як у межах країни, так і з закордонними колегами. На нашу думку, формування ІКК у фахівців сфери цивільного захисту має бути беззаперечним пріоритетом освітньо-професійних програм, а також невід'ємною частиною їх професійної підготовки.

Проаналізувавши значний обсяг наукових джерел, ми вважаємо, що питання формування ІКК фахівців сфери цивільного захисту як теоретико-прикладної проблеми розкрито фрагментарно.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Успішне виконання завдань фахівцями із запобігання та усунення різного виду надзвичайних ситуацій залежить насамперед від їхньої професійної готовності. На нашу думку, це питання повністю розкрито у науковій розвідці Ю. Таймасова [3]. Головною метою закладів освіти є підготовка компетентних фахівців з питань цивільного захисту. Професійна компетентність, яку досліджував у своїй науковій праці М. Коваль, – це поєднання теоретичної та практичної готовності здійснювати професійну діяльність [1].

Комунікативну компетентність із погляду психології та педагогіки, яка формується в умовах безпосередньої взаємодії, оскільки є результатом досвіду спілкування між людьми, досліджують науковці Л. Гавриляк [2], І. Чеботарьова [4], Н. Демедишина [5], Г. Кошонько [6], О. Лужецька [6], В. Казібекова [7], В. Безрук [8], Т. Кобзар [9]. Компонентну наповненість КК державного службовця вдало розкрив О. Євсюков [10].

Рівень ефективності комунікативного процесу з використанням іноземної мови зумовлюється рівнем сформованості ІКК. До визначення сутності ІКК звертаються О. Єфімова [11], Н. Юхно [12], О. Канюк [13]. Однак, враховуючи тему нашого дослідження, ціннісними є напрацювання К. Шихненко [14] щодо визначення ІКК саме для фахівців сфери цивільного захисту. Іншомовну підготовку майбутніх працівників ДСНС детально розглянула Н. Вовчаста [15].

Формування ІКК студентів у процесі вивчення іноземної мови в два підходи досить інформативно розкрили такі дослідниці, як Л. Лозинська [16], Н. Курах [16], І. Депчинська [16]. Зазначається, що формування ІКК має включати не тільки набуття основи знань, вмінь та навичок, що потрібні для ефективної іншомовної комунікації, а й усвідомлену комунікативно-компетентну позицію фахівців, що сприятиме їх подальшому професійному розвитку та самовдосконаленню [16].

Ефективність комунікації розкривають повідомлення та їх змістовне наповнення відповідною інформацією. Зважаючи на це, під час нашого дослідження ми зверталися до наукових розвідок Г. Гайович [17], К. Шихненко [17], О. Твердохліба [18].

Значну роль у формуванні ІКК та підвищенні рівня володіння іноземною мовою відіграє самостійна робота. Саме самосвідомість, відповідальність, осмислення необхідності вивчення іноземної мови є важливими чинниками для подальшого професійного та кар'єрного зростання, уміння планувати власну діяльність. До питання важливості самостійної роботи в процесі вивчення іноземної мови, зокрема англійської, звертаються Л. Бадюл [19], С. Шестопалова [20].

У цьому дослідженні ми наголосили на змісті чинних стандартів вищої освіти України другого (магістерського) рівня галузей знань 26 «Цивільна безпека» (спеціальність 261 «Пожежна безпека») [21] та 28 «Публічне управління та адміністрування» (спеціальність 281 «Публічне управління та адміністрування») [22], аби показати, що вивчення іноземної мови є обов'язковим згідно з відповідними освітніми програмами. Також зазначимо, що сьогодні питання обов'язкового володіння англійською мовою держслужбовцями стоїть на порядку денному у керівництва країни дуже гостро. Обговорюється питання закріплення статусу англійської як мови міжнародного спілкування в Україні для державних службовців.

Комплексний аналіз низки наукових вітчизняних джерел показав, що питанню формування ІКК як предмета сучасного наукового дискурсу не приділяється належна увага. Науковими

працями, які досліджують комунікативну компетентність у поєднанні з володінням державною мовою, вітчизняна література оперує у великій кількості. Що ж стосується зв'язку комунікативної компетентності з іноземною мовою, то маємо ще над чим працювати. Також невідомо цікавими та практично обов'язковими є питання формування ІКК фахівців державної служби, а саме – працівників ДСНС.

Мета статті розкрити питання формування іншомовної комунікативної компетентності фахівців сфери цивільного захисту як теоретико-прикладної проблеми у сучасному науковому дискурсі.

Методи дослідження. Для досягнення мети, поставленої у цьому дослідженні, використовувалися такі загальнонаукові та спеціальні методи, як аналіз, за допомогою якого встановлено зміст предмета дослідження, здійснено збір інформації на тему дослідження; порівняння, під час якого розглянуто численні визначення науковців щодо основних понять дослідження «комунікативна компетентність», «іншомовна комунікативна компетентність»; узагальнення. Під час застосування цього методу виявлено загальні ознаки основних понять та термінів; групування, який допоміг визначити основні етапи формування іншомовної комунікативної компетентності.

Виклад основного матеріалу. Державна служба, зокрема ДСНС, потребує фахівців, які володіють компетентностями, необхідними не тільки для ефективної роботи за здобутою спеціальністю, а й для кваліфікованої взаємодії із представниками приміжних галузей та успішного розв'язання завдань як на державному, так і на міжнародному рівнях. Одним із найбільш важливих рівнів професійної компетентності будь-якої сфери діяльності є комунікативна компетентність.

Під час підготовки майбутніх фахівців служби цивільного захисту серед функцій навчання саме комунікативна є однією з найбільш важливих функцій. Такої ж думки дотримується Ю. Таймасов, відзначаючи, що «комунікативна функція включає вироблення у курсантів умінь чітко і ясно виражати думки, приводити аргументи, пояснювати, передавати раціональну та емоційну інформацію, організовувати та

підтримувати розмову, користуватися вербальними та невербальними засобами передачі інформації при здійсненні самозбереження у професійній діяльності» [3]. Це є вагомою частиною досвіду та чинником, що впливає на формування комунікативної компетентності.

Нині немає єдиного підходу для визначення поняття КК. Але більшість авторів серед ключових компетентностей виділяють саме комунікативну [4], оскільки саме вона допомагає успішно приєднатися до системи соціальних відносин.

Насамперед звернемо увагу на сформований Н. Демедишиною профіль КК, у якому дослідниця виокремила такі складники, як «загальні (професійно обумовлені) і спеціальні (посадово обумовлені) комунікативні навички. Професійно обумовлені КК державного службовця стосуються володіння державною мовою та належного рівня її застосування в професійному контексті (грамотності); діловодства; продукування текстів документів; підготовки і проведення комунікативних заходів, публічних виступів; внутрішньої та зовнішньої комунікації; службового листування; службових телефонних розмов. До основних посадово обумовлених комунікативних навичок державного службовця належать: володіння іноземною мовою (мовами); забезпечення міжнародної взаємодії та міжкультурної комунікації». Профіль комунікативної компетентності визначається як сукупність його професійно-комунікативних умінь [5]. Отже, можемо зробити висновок, що зв'язок між комунікативною компетентністю та іншомовною – очевидний. Це стосується багатьох сфер діяльності, не тільки державної служби. У цьому дослідженні ми розглянемо такий взаємозв'язок через розкриття та аналіз основних понять.

Щоб розкрити сутність поняття комунікативної компетентності ми провели аналіз, враховуючи думки науковців, як через призму психології, так і педагогіки.

Г. Кошонько, О. Лужецька трактують це поняття як «складну особистісну характеристику, що включає комунікативні здатності й уміння, психологічні знання у сфері спілкування, властивості особистості, психологічні стани, що

супроводжують процес спілкування». Т. Кобзар зауважує, що у психології зазначена компетентність часто ототожнюється з компетентністю спілкування та визначається як «здатність особистості професійно вирішувати практичні завдання» [6]. В. Казібекова трактує КК як «узагальнену комунікативну властивість особистості, що об'єднує розвинуті комунікативні здібності та сформовані уміння і навички міжособистісного спілкування, знання про основні його закономірності та правила» [7]. Такої ж думки дотримується Л. Гавриляк, додаючи, що «сформована комунікативна компетентність надає можливість фахівцю успішно вступати у різного роду (вербальні та невербальні, усні й письмові) комунікації для вирішення комунікативних задач (передання інформації, ведення переговорів, встановлення та підтримки контактів тощо)» [2].

У своїй науковій праці дослідник В. Безрук наголошує на тому, що комунікативна компетентність – це «володіння складними комунікативними навичками формування адекватних умінь у нових соціальних структурах, знання культурних норм та обмежень у спілкуванні, знань звичаїв, традицій, етикету у сфері спілкування, дотримання певних норм, орієнтацій в комунікативних засобах притаманних національному та ментальному вимірам в рамках професії» [8]. Він також стверджує, що комунікативна компетентність характеризує «узагальнену комунікативну властивість особистості» у відповідній професійній сфері, яка проявляється через реалізацію нею певних комунікативних здібностей [8].

Ми погоджуємося з останнім визначенням комунікативної компетентності, яке найбільш глибоко описує її як узагальнену комунікативну властивість особистості, що своєю чергою сприяє професійній діяльності особистості, має превалюючий характер серед якісних характеристик та формується через розвиток комунікативних умінь.

Також варто відзначити компоненти комунікативної компетентності, які мають бути притаманні державному службовцю, зокрема працівнику ДСНС, запропоновані О. Євсюковим: «комунікативні здібності людини, тобто її вміння налагоджувати контакти і процес спілкування, здатність

управляти цим процесом, уміння представити себе, уловлювати, правильно оцінювати свою реакцію і реакцію партнерів у ході спілкування та при змінах у ситуації» [10]. Зазначені комунікативні якості, зокрема, проявляються під час ухвалення управлінських рішень у надзвичайних ситуаціях.

У науковій літературі з терміном «іншомовна компетентність» часто використовується синонімічне поняття «іншомовна комунікативна компетентність» [12]. Отже, ІКК – це здатність та готовність фахівця до здійснення спілкування іноземною мовою на достатньому для виконання функціональних обов'язків рівні у своїй професійній діяльності. Вона передбачає сформованість комунікативних умінь у чотирьох основних видах мовленнєвої діяльності (говоріння, аудіювання, читання, письмо), наявність мовних знань (лексичних, граматичних, фонетичних) та навичок оперування ними.

Поглядів науковців щодо визначення іншомовної комунікативної компетентності поміж наукових досліджень з цієї теми існує чимало. Н. Юхно трактує поняття як «інтегративну особистісно-професійну освіту, яка визначає здатність та готовність фахівця до креативного вирішення практико-орієнтованих та інформаційно-комунікативних завдань у галузі професійної діяльності та іншомовного професійно-орієнтованого спілкування» [12]. О. Канюк розуміє сутність феномена, що розглядається, таким чином: «сформована здатність людини виступати в якості суб'єкта спілкування в іншомовному середовищі» [13]. О. Єфімова висловлює своє бачення, перелічуючи компоненти: «інтегративне утворення особистості, яке має складну структуру і виступає як взаємодія і взаємопроникнення лінгвістичної, соціокультурної та комунікативної компетенції, рівень сформованості яких дає можливість майбутньому спеціалісту ефективно здійснювати іншомовну, а отже, міжмовну, міжкультурну і міжособистісну комунікацію» [11]. Компонентну складову під час визначення ІКК також виокремлюють дослідниці Л. Лозинська Н. Курах, І. Депчинська, а саме: «включає: сукупність соціокультурних, лінгвістичних знань, вмінь та навичок з використанням засобів

іноземної мови залежно від соціально-рольових ситуацій професійної діяльності; когнітивний та діяльнісний компоненти, забезпечуючи єдність комунікативної та професійної культури фахівця; пізнавальну, комунікативну та інтегративну функції спілкування» [16].

Отже, ІКК – це багатоаспектне явище, яке потребує конкретних умов його реалізації, тобто наявність іншомовного середовища, та має свою структуру, складові якої функціонують як єдине ціле.

У нашому дослідженні ми послуговуємося поняттям «формування». З огляду на це розглянемо визначення «формувати», тобто дію за вживаним значенням. Словник української мови серед дефініцій подає такі тлумачення: «надавати чому-небудь завершеності, визначеності; виробляти в кому-небудь певні якості, риси характеру і т. ін.» [23]. Таким чином, під формуванням ІКК фахівця сфери цивільного захисту ми розуміємо поєднання використання навичок спілкування іноземною мовою з ефективним виконанням професійної діяльності. Тобто оволодіння засобами іншомовного спілкування (фонетичні, лексичні, граматичні) відбувається під час здійснення мовленнєвої діяльності за реальних професійних обставин.

Що ж до розкриття питання формування іншомовної компетентності фахівців сфери цивільного захисту, також пропонуємо звернутися за визначенням, наданим К. Шихненко: «завданням іншомовної підготовки державних службовців ДСНС України є формування їхньої іншомовної комунікативної компетентності, яка розглядається як інтегрований конструкт». Дослідниця зазначає, що для досягнення поставленої мети у процесі іншомовної підготовки державних службовців необхідно використовувати такі інноваційні методи та технології, як інтерактивні методи, тренінгові форми навчання, технології тестування, комп'ютерне навчання / інтернет-технології; дистанційне / змішане навчання [14].

Як вже зазначалося, результативність роботи фахівців ДСНС України залежить від їхньої належної професійної підготовки, яка забезпечується галузевою системою освіти.

Н. Вовчаста звертає на це увагу і наголошує, що «ефективність діяльності значною мірою зумовлюється співпрацею відповідних цивільних й пожежно-рятувальних служб та дедалі більше узалежнюється спроможністю злагодженої взаємодії фахівців різних країн, що вимагає знання іноземної мови» [15]. Формування ІКК у слухачів закладів вищої освіти слід розглядати як обов'язкову складову загальної професійної підготовки.

Формування іншомовної комунікативної компетентності відбувається у два етапи:

- традиційний підхід, що передбачає викладання іноземної мови під час лекцій та практичних занять з метою формування системи базових знань, які являтимуть собою основу для подальшого навчання;

- когнітивно-діяльнісний підхід, завдяки якому комунікативні навички формуються через моделювання ситуацій, що сприяють ефективному оволодінню комунікативними знаннями й формуванню певних вмінь, розвиваючи власні професійні комунікативні якості. Основою цього етапу є застосування таких методів, як: презентаційні навчально-наукові заходи; проведення дискусії з певної проблеми; ситуативні та ділові ігри; методи часткового та повного занурення; створення ситуацій професійного характеру і побутового спілкування; підготовка презентацій іноземною мовою, пов'язаних із професійною діяльністю; використання інтерактивних та інноваційних методів навчання – «мозковий штурм», дискусії, робота в групах, проектна робота тощо [16]. Використання автентичних матеріалів професійного спрямування (аудіоматеріали, відеоматеріали, тексти) для аудиторної, практичної та самостійної роботи має велике значення у процесі іншомовної підготовки [20] для формування іншомовної комунікативної компетентності фахівців сфери цивільного захисту.

Ефективна професійна підготовка державних службовців забезпечується галузевою системою освіти. У стандартах вищої освіти України другого (магістерського) рівня галузей знань 26 «Цивільна безпека» [21] та 28 «Публічне управління та

адміністрування» [22] ми спостерігаємо, що іноземна мова сприяє розвитку освітніх програм (табл. 1).

Таблиця 1 – Іноземна мова в освітніх програмах

Спеціальність 261 «Пожежна безпека»	Спеціальність 281 «Публічне управління та адміністрування»
Серед загальних компетентностей: здатність спілкуватися іноземною мовою	Серед загальних компетентностей: здатність до професійного спілкування іноземною мовою
У результатах навчання: спілкування іноземною мовою в науковій, виробничій та соціально-суспільній сферах діяльності	У результатах навчання: спілкування іноземною мовою на професійну тематику, здатність обговорювати проблеми публічного управління та результати дослідження

Джерело: розроблено авторами на основі [21–22]

Отже, на прикладах зазначених стандартів вищої освіти спеціальностей 261 «Пожежна безпека» та 281 «Публічне управління та адміністрування» робимо висновок, що професійна іншомовна підготовка державних службовців загалом, а працівників ДСНС зокрема гарантується також через формування ІКК, яка, на нашу думку, є особливим видом професійної компетентності та визначається як готовність і здатність до оволодіння засобами іншомовного спілкування та застосування їх під час професійного спілкування.

Вважаємо, доцільно підкреслити, що стандартом вищої освіти спеціальності 261 «Пожежна безпека» серед переліку результатів навчання також визначено:

- володіння навичками публічних виступів, дискусій, проведення навчальних занять;
- здатність довести професійні знання, власні обґрунтування і висновки до фахівців пожежно-рятувальних формувань та широкого загалу;
- здатність здійснювати пошук необхідної інформації у науково-технічній літературі, базах даних та інших джерелах, аналіз і оцінку наявної інформації [21].

Отже, ключовими показниками успішної професійної діяльності є вміння ефективно спілкуватися, налагоджувати

стійкі комунікаційні зв'язки між усіма учасниками робочого процесу, спроможність пошуку й оцінки інформації, донесення її широкому загалу. Перелічені характеристики є незмінними складовими комунікативної компетентності фахівців будь-якої галузі, зокрема сфери цивільного захисту.

Ефективна комунікація залежить від багатьох факторів, а саме: «від виду повідомлення, яке потрібно передати, контексту, у якому воно передається, типу аудиторії, з якою відбуваються спілкування, та мети, яка ставиться» [17]. Також змістовність повідомлення є важливим чинником, тому що, як зазначає О. Твердохліб, інформація – «стратегічний ресурс, основна ціль та дієва зброя впливу на індивідуальну і масову свідомість» [18]. Додатково цей ланцюжок взаємопов'язаних елементів спілкування суттєво навантажується, коли все це потрібно відтворити, але використовуючи іноземну мову.

Наголосимо, фахівці сфери цивільного захисту щоденно доводять свою професійну компетентність, виконують надважливі завдання, володіють ефективними засобами і методами прогнозування та оцінки ризиків виникнення надзвичайної ситуації, розроблення заходів її запобігання, а у разі виникнення такої – подолання її наслідків з найменшими витратами. Отже, зрозуміло, що маючи таку професійну підготовку, неможливо не розглядати спроможність здійснення обміну досвідом із зарубіжними колегами, надання допомоги у разі виникнення критичної надзвичайної ситуації локального чи глобального характеру. Одним із нещодавніх прикладів надання такої допомоги є ліквідація загальними зусиллями з турецькими колегами наслідків руйнівного землетрусу в Туреччині, який стався у лютому 2023 р. Фахівці ДСНС України вирушили на допомогу, незважаючи на те, що на території власної країни відбуваються не менш руйнівні воєнні дії.

Отже, аналіз міжнародної співпраці, яка зумовлюється євроінтеграційними процесами України, дає змогу констатувати, що формування ІКК для працівників сфери цивільного захисту задля ефективної взаємодопомоги є вкрай важливим аспектом. З огляду на зазначене підсумуємо і

визначимо ІКК фахівця сфери цивільного захисту як багатоаспектне особистісне утворення, що:

- має свою структуру, складові якої функціонують як єдине ціле;
- виражається у поєднанні використання навичок спілкування іноземною мовою з професійною діяльністю, що сприяє розвитку професійної компетентності фахівця;
- потребує конкретних умов його реалізації, тобто наявності іншомовного середовища.

Формуванню та розвитку іншомовної комунікативної компетентності фахівців ДСНС України можуть завадити такі фактори: комунікативний бар'єр, службові обов'язки, психічне та фізичне виснаження, брак часу на саморозвиток і самоосвіту, водночас нині великого значення набуває саме самостійна робота [20]. Відзначимо, що такої ж думки дотримується Л. Бадюл: «на самостійну роботу припадає більша частина навантаження під час вивчення іноземної мови, тому що тільки постійно працюючи над виробленням комунікативних умінь та навичок, можливо опанувати іноземну мову» [19]. Лише аудиторних занять для цього недостатньо. Також потрібно враховувати, що, як зазначає О. Єфімова, «іноземна мова, як дисципліна, наділена унікальною властивістю, тому що не має напрямку самореалізації» [11]. Тобто у цьому разі необхідна системна та кропітка робота з перетворення теоретичних знань у реальну ситуативну практику.

Висновки та напрями подальших досліджень. Професійна компетентність сучасного фахівця сфери цивільного захисту – це поєднання теоретичної і практичної готовності до професійної діяльності, що має комунікативну спрямованість. Отже, очевидно, що важливим складовим компонентом професійної компетентності є комунікативна компетентність, яка є якісною характеристикою особистості фахівця та охоплює сукупність науково-теоретичних знань, практичних умінь і навичок у сфері здійснення професійної комунікації, досвід здійснення професійної діяльності, постійну мотивацію до професійного спілкування.

Іншомовну комунікативну компетентність розглядаємо як узагальнену комунікативну властивість особистості, яка своєю

чергою сприяє професійній діяльності особистості, має превалуючий характер серед якісних характеристик та формується через розвиток комунікативних умінь. З одного боку, це узгоджене поєднання знань, умінь і навичок, що визначають готовність особистості до здійснення професійної діяльності з використанням іноземної мови з огляду на правила та досвід комунікативної поведінки у відповідних ситуаціях спілкування, а з іншого, це можливість розвитку особистісних якостей, підвищення мотивації до оволодіння іноземною мовою.

Розвиток іншомовної комунікативної компетентності державного службовця, фахівця служби цивільного захисту, зокрема, є не менш важливою темою, оскільки проявляється саме у розвитку та вдосконаленні прийомів і способів професійної діяльності, технологій, збагаченні методологічного інструментарію та розширенні сфери його застосування. Отже, напрямом подальших розвідок вбачаємо розкриття питань з розвитку іншомовної комунікативної компетентності, оскільки внаслідок цього фахівцям сфери цивільного захисту будуть доступні все більш складні професійні завдання.

Список використаних джерел

1. Коваль М. С. Теоретичні та методичні засади професійної підготовки майбутніх працівників ДСНС України в інформаційно-освітньому середовищі закладу вищої освіти : дис. ... д-ра педагог. наук : 13.00.04. Львів, 2020. 567 с.
2. Гавриляк Л. С. Комунікативна компетентність як складова професійної підготовки сучасного фахівця. *Науковий журнал «ЛЮГОС. Мистецтво наукової думки»*. 2019. № 3. С. 70–73.
3. Таймасов Ю. С. Теоретичні і методичні засади підготовки майбутніх фахівців служби цивільного захисту до самозбереження у професійній діяльності : дис. ... д-ра педагог. наук : 13.00.04. Харків, 2020. 522 с.
4. Чеботарьова І. О. Комунікативна компетентність : теоретичний аспект. *Наукові записки кафедри педагогіки*. 2014. Вип. 36. С. 205–215.
5. Демедишина Н. І. Розвиток комунікативної компетентності державних службовців засобами модульної технології навчання : автореф. дис. ... канд. наук з держ. управління : 25.00.03. Київ, 2009. 23 с.
6. Кошонько Г., Лужецька О. Професійна комунікативна компетентність психолога як умова його успішної діяльності. *Збірник наукових праць Нац. акад. держ. прикордонної служби України. Серія : Психологічні науки*. 2018. № 2(10). С. 102–114.
7. Казібекова В. Ф. Психологічні особливості комунікативної компетентності майбутніх фахівців. *Науковий журнал «Інсайд»*. 2019. Вип. 2. С. 64–71.
8. Безрук В. М. Комунікативна компетентність в контексті сучасних дослідницьких концепцій та підходів. *Актуальні проблеми державного управління*. 2017. Вип. 1. С. 23–27.
9. Кобзар Т. Л. Комунікативна компетентність : психологічний підхід до проблеми. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2010. № 1. С. 46–49.
10. Євсюков О. П. Комунікативна компетентність державного службовця. *Інвестиції : практика та досвід*. 2014. № 1. С. 129–131.

11. Єфімова О. М. Формування іншомовної комунікативної компетентності курсантів під час оволодіння фахом у вищих військових навчальних закладах. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. Серія : Філологія. Педагогіка. 2013. Вип. 1. С. 95–105.
12. Южно Н. В. Суть та структура іншомовної комунікативної компетентності фахівців. *Наукові записки кафедри педагогіки*. 2022. № 51. С. 113–119.
13. Канюк О. Л. До питання формування іншомовної комунікативної компетенції майбутніх фахівців у ВНЗ. *Науковий вісник Ужгородського університету : Серія : Педагогіка. Соціальна робота*. 2013. Вип. 27. С. 60–64.
14. Шихненко К. І. Використання інноваційних технологій у навчанні іноземної мови державних службовців ДСНС України. *Вісник Національного університету цивільного захисту України*. Серія : Державне управління. 2017. Вип. 1. С. 260–270.
15. Вовчага Н. Я. Теоретичні і методичні засади професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту : автореф. дис. ... д-ра педагог. наук : 13.00.04. Київ, 2019. 41 с.
16. Лозинська Л. Ф., Курах Н. П., Депчинська І. А. Формування іншомовної комунікативної компетентності студентів у процесі вивчення іноземної мови. *Академічні студії*. Серія : «Гуманітарні науки». 2022. Вип. 1. С. 245–252.
17. Гайович Г. В., Шихненко К. І. Шляхи поліпшення комунікації державною мовою фахівців сфери цивільного захисту. *Педагогічні науки : теорія, історія, інноваційні технології*. 2019. № 7(91). С. 185–195.
18. Твердохліб О. С. Основні пріоритети держави у сфері захисту національного інформаційного простору. *Проблеми розвитку публічного управління в Україні : матер. наук.-практ. конф. за міжнар. уч., 15 квітня 2016 р. Львів : ЛРІДУ НАДУ*, 2016. С. 58–61.
19. Бадюл Л. М. Застосування передового науково-методичного досвіду з метою удосконалення рівнів володіння іноземною мовою у професійному середовищі. *Наука і освіта*. 2016. № 1. С. 32–36.
20. Шестопалова С. В. Формування іншомовної комунікативної компетенції у магістрів публічного управління та адміністрування. *Науковий вісник : Державне управління*. 2021. № 2(8). С. 185–205.
21. Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 261 «Пожежна безпека» для другого (магістерського) рівня вищої освіти : наказ Міністерства освіти і науки України від 22.10.2020 р. № 1290. Офіційний вебсайт Міністерства освіти і науки України. URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/2022/Standarty.Vyshcheyi.Osvity/Zatverdzeni.Standarty/01/31/261-Pozhezhn.bezp-mah.31.01.22.pdf> (дата звернення : 11.07.2023).
22. Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування» для другого (магістерського) рівня вищої освіти : наказ Міністерства освіти і науки України від 04.08.2020 р. № 1001. Офіційний вебсайт Міністерства освіти і науки України. URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2020/08/05/281publichne-upravlinnya-ta-administruvannya-magistr.pdf> (дата звернення : 11.07.2023).
23. Словник української мови : в 11 т. / АН УРСР. Інститут мовознавства / за ред. І. К. Білодіда. Київ : Наукова думка, 1970–1980 р. Т. 10. С. 624.

References

1. Koval, M. S. (2020). *Teoretychni ta metodychni zasady profesiinoi pidhotovky maibutnikh pratsivnykiv DSNS Ukrainy v informatsiino-osvitnomu seredovyshchi zakladu vyshchoi osvity* [Theoretical and methodological principles of professional training of future employees of the State Emergency Service of Ukraine in the information and educational environment of a higher education institution]. (Doctor's thesis). Lviv [in Ukrainian].
2. Havryliak, L. S. (2019). *Komunikatyvna kompetentnist yak skladova profesiinoi pidhotovky suchasnoho fakhivtsia* [Communicative competence as a component of vocational training of the modern specialist]. *Naukovyi zhurnal «АНОГОΣ. Mystetstvo naukovoï dumky»*, 3, 70–73. [in Ukrainian].

3. Taimasov, Yu. S. (2020). *Teoretychni i metodychni zasady pidhotovky maibutnikh fakhivtsiv sluzhby tsyvilnoho zakhystu do samozberezhenia u profesinii diialnosti* [Theoretical and methodological principles of training future specialists of the civil protection service for self-preservation in professional activities]. (Doctor's thesis). Kharkiv [in Ukrainian].
4. Chebotarova, I. O. (2014). *Komunikatyvna kompetentnist: teoretychnyi aspekt* [Communicative competence: theoretic aspect]. *Naukovi zapysky kafedry pedahohiky*, 36, 205–215. [in Ukrainian].
5. Demedyshyna, N. I. (2009). *Rozvytok komunikatyvnoi kompetentnosti derzhavnykh sluzhbovtiv zasobamy modulnoi tekhnologii navchannia* [Development of communicative competence of civil servants by means of modular learning technology]. (Extended abstract of the candidate's thesis). Kyiv [in Ukrainian].
6. Koshonko, H., Luzhetska, O. (2018). *Profesiina komunikatyvna kompetentnist psykholoha yak umova yoho uspishnoi diialnosti* [Professional communicative competence of a psychologist as a condition for his successful activity]. *Zbirnyk naukovykh prats Nats. akad. derzh. prykordonnoi sluzhby Ukrainy. Seria: Psykholohichni nauky*, 2 (10), 102–114. [in Ukrainian].
7. Kazibekova, V. F. (2019). *Psykhologichni osoblyvosti komunikatyvnoi kompetentnosti maibutnikh fakhivtsiv* [Psychological features of communicative competence of future professionals]. *Naukovi zhurnal «Insait»*, 2, 64–71. [in Ukrainian].
8. Bezruk, V. M. (2017). *Komunikatyvna kompetentnist v konteksti suchasnykh doslidnytskykh kontseptsii ta pidkhodiv* [Communicative competence in the context of modern research concepts and approaches]. *Aktualni problemy derzhavnoho upravlinnia*, 1, 23–27. [in Ukrainian].
9. Kobzar, T. L. (2010). *Komunikatyvna kompetentnist: psykholohichniy pidkhid do problemy* [Communicative competence: a psychological approach to the problem]. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka*, 1, 46–49. [in Ukrainian].
10. Ievsiukov, O. P. (2014). *Komunikatyvna kompetentnist derzhavnoho sluzhbovtvia* [Communicative competence of civil servant]. *Investytsii: praktyka ta dosvid*, 1, 129–131. [in Ukrainian].
11. Iefimova, O. M. (2013). *Formuvannia inshomovnoi komunikatyvnoi kompetentnosti kursantiv pid chas ovoldinnia fakhom u vyshchykh viiskovykh navchalnykh zakladakh* [Formation of foreign language communicative competence of cadets during the mastering of the specialty in higher military educational institutions]. *Visnyk Natsionalnoho tekhnichnoho universytetu Ukrainy «Kyivskiy politekhnichnyi instytut». Seria: Filolohiia. Pedahohika*, 1, 95–105. [in Ukrainian].
12. Iukhno, N. V. (2022). *Sut ta struktura inshomovnoi komunikatyvnoi kompetentnosti fakhivtsiv* [The essence and structure of the formation of foreign language communicative competence of specialists]. *Naukovi zapysky kafedry pedahohiky*, 51, 113–119 [in Ukrainian].
13. Kaniuk, O. L. (2013). *Do pytannia formuvannia inshomovnoi komunikatyvnoi kompetentsii maibutnikh fakhivtsiv u VNZ* [On the issue of foreign language communicative competence formation of future specialists at universities]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Seria: Pedahohika. Sotsialna robota*, 27, 60–64. [in Ukrainian].
14. Shykhnenko, K. I. (2017). *Vykorystannia innovatsiinykh tekhnologii u navchanni inozemnoi movy derzhavnykh sluzhbovtiv DSNS Ukrainy* [Innovative technologies application in foreign language education of Ukraine SES state servants]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu tsyvilnoho zakhystu Ukrainy. Seria: Derzhavne upravlinnia*, 1, 260–270. [in Ukrainian].
15. Vovchasta, N. Ya. (2019). *Teoretychni i metodychni zasady profesinnoi inshomovnoi pidhotovky maibutnikh fakhivtsiv tsyvilnoho zakhystu* [Theoretical and methodical principles of professional foreign language training of future civil protection specialists]. Extended abstract of the Doctor's thesis. Kyiv [in Ukrainian].
16. Lozynska, L. F., Kurakh, N. P., Depchynska, I. A. (2022). *Formuvannia inshomovnoi komunikatyvnoi kompetentnosti studentiv u protsesi vyvchennia inozemnoi movy* [Formation of foreign language communicative competence of students in the process of foreign language learning]. *Akademichni studii. Seria «Humanitarni nauky»*, 1, 245–252. [in Ukrainian].
17. Haiovych, H. V., Shykhnenko, K. I. (2019). *Shliakhy polipshennia komunikatsii derzhavnoiu movoiu fakhivtsiv sfery tsyvilnoho zakhystu* [Ways to improve communication in the state language of civil protection specialists]. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnologii*, 7 (91), 185–195. [in Ukrainian].
18. Tverdokhlib, O. S. (2016). *Osnovni priorytety derzhavy u sferi zakhystu natsionalnoho informatsiinoho prostoru*. [The main priorities of the state in the field of the national information space protection]. *Problemy rozvytku publichnogo upravlinnia v*

- Ukraini: mater. nauk.-prakt. konf. za mizhnar. uch.* [Problems of the development of public administration in Ukraine: scientific and practical materials. conf. for international participation]. Lviv: LRIDU NADU, 58–61. [in Ukrainian].
19. Badiul, L. M. (2016). Zastosuvannia peredovoho nauково-metodychnoho dosvidu z metoiu udoskonalennia rinvniv volodinnia inozemnoiu movoiu u profesiinomu sere dovyshechi [Use of the best scientific and methodical practices for improving the foreign language proficiency level in the professional environment]. *Nauka i osvita*, 1, 32–36. [in Ukrainian].
 20. Shestopalova, S. V. (2021). Formuvannia inshomovnoi komunikativnoi kompetentsii u mahistriv publichnoho upravlinnia ta administruvannia [Formation of foreign language communicative competence of masters of Public Administration]. *Naukovyi visnyk: Derzhavne upravlinnia*, 2(8), 185–205. [in Ukrainian].
 21. Pro zatverdzhennia standartu vyshchoi osvity za spetsialnistiu 261 «Pozhezhna bezpeka» dlia druhoho (mahisterskoho) rinvnia vyshchoi osvity [About the statement of the standard of higher education on a specialty 261 «Fire Safety» for the second (master's) level of higher education]: nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 22.10.2020 r. № 1290. *Ofitsiyni vebсайт Ministerstva osvity i nauky Ukrainy*. Retrieved from <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2020/08/05/281publichne-upravlinnya-ta-administruvannya-magistr.pdf> [in Ukrainian].
 22. Pro zatverdzhennia standartu vyshchoi osvity za spetsialnistiu 281 «Publichne upravlinnia ta administruvannia» dlia druhoho (mahisterskoho) rinvnia vyshchoi osvity [About the statement of the standard of higher education on a specialty 281 «Public Administration» for the second (master's) level of higher education]: nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 04.08.2020 r. № 1001. *Ofitsiyni vebсайт Ministerstva osvity i nauky Ukrainy*. Retrieved from <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2020/08/05/281publichne-upravlinnya-ta-administruvannya-magistr.pdf> [in Ukrainian].
 23. Bilodid, I. K. (Ed.). (1970-1980). *Slovnyk ukrainskoi movy* [Dictionary of the Ukrainian language]. (Vols 1-11). Kyiv: Naukova dumka, Vols. 10. [in Ukrainian].

FORMATION OF FOREIGN LANGUAGE COMMUNICATIVE COMPETENCE OF CIVIL PROTECTION SPECIALISTS AS A THEORETICAL AND APPLIED PROBLEM IN THE MODERN SCIENTIFIC DISCOURSE

Shestopalova Svitlana, Shestopalov Dmytro

Abstract. The article is devoted to the disclosure of the question of foreign language communicative competence formation of specialists in the field of civil protection as a theoretical and applied problem in the modern scientific discourse. In order to conduct this research, a detailed analysis of a number of important domestic scientific works and the regulatory framework was carried out. The definition and essence analysis of the main concepts was carried out from the point of view of theory, and the foreign language communicative competence formation stages were singled out from a practical point of view. It is emphasized that the efficiency of the civil service functioning as a whole depends on the level of professional competence of each modern civil servant. It is indicated that a mandatory component of the professional competence of civil protection specialists is communicative competence. The concept of communicative competence is analyzed, its components are given, and the profile of the communicative competence of a civil servant with its compounds is outlined. It is

noted that the public servant's communicative competence profile includes general (related to mastery of the state language) and special (related to mastery of a foreign language) communicative skills. The essence of foreign language communicative competence is analyzed. The interrelationship and direct relevance of foreign language communicative competence to the professional training and activity of specialists in the field of civil protection is shown. It is proved that foreign language communicative competence is an important component of the professional training of modern specialists in the field of civil protection for the further application of acquired knowledge, abilities, skills and personal qualities in a foreign language environment, and the implementation of interlingual, intercultural and interpersonal communication. It is clarified that the foreign language communicative competence formation consists in such a command of a foreign language that allows you to use it to meet professional needs, implement personal business contacts and further professional self-education and self-improvement. The authors list the factors that can hinder the process of foreign language communicative competence formation.

Key words: professional competence, communicative competence, foreign language communicative competence, civil service, civil protection.